

نگاهی اجمالی به وضعیت اقتصادی و پیشینه روابط ایران و آفریقای جنوبی (۴)

فصل سوم:

طرح مطالعه توسعه صادرات ایران به آفریقای جنوبی

بازار^۱ و حتی سرمایه‌گذاری مشترک در خصوص همان نوع کالا باشد.

۱-۲- فصل بررسی صادرات آفریقای جنوبی فی الواقع مکمل فصل اول است، به علاوه اینکه مقاصد صادراتی آفریقای جنوبی را مشخص می‌دارد: آیا از کشورهای همجوار و نزدیک‌اند یا از کشورهای دور دست؟ آیا از کشورهای دولت‌اند یا غیر دولت؟ واقعیت بازرگانی امروز تنها به روابط دوجانبه ختم نمی‌شود و از این نظر ضرورت مطالعه روابط یک کشور با یک اتحادیه از کشورها، یک کشور با دو کشور دیگر (رابطه‌ای مثلثی) و... کاملاً معلوم است.

۲- ساختار صادراتی کنونی

ساختار صادراتی گذشته و حال ایران به آفریقای جنوبی به مصداق گذشته چراغ راه آینده می‌تواند در امر توسعه صادرات آموزنده باشد. واقعیت این است که دو کشور، طبیعتاً در برخی از کالاها نیازمند و در برخی دیگر رقیب صادراتی یکدیگرند و روابط سنتی آنان طی سال‌های گذشته بر این اساس شکل گرفته است. وقفه‌ای که بیش از ده سال در روابط دو کشور رخ داده است و تغییراتی که در اوضاع و شرایط اقتصادی آنان در این مدت به وجود آمده است یک بازنگری و تجدیدنظر در روابط بازرگانی را اجتناب‌ناپذیر می‌نماید.

۱- تشابهات و تمایزات

۱-۱- از آنجا که در اکثر قریب به اتفاق موارد، و بنابر هویت بازرگانی، صادرات به یک کشور منوط به واردات از آن کشور است، لازم است تولیدات آن کشور را به عنوان گام اولیه در یک مبادلات بازرگانی آگاهانه بشناسیم و به‌ویژه خرید تولیدات آن توسط کشورهای واسطه‌ای را که صادرات مجدد دارند به خرید مستقیم و به‌صرفه‌تر مبدل سازیم.

اتفاقاً از همین بخش تولیدات کشاورزی - صنعتی - خدماتی آفریقای جنوبی، کمبودها و امکانات وارداتی کشور مزبور (در زمان حاضر و نیز تاحدودی در آینده نزدیک) مشخص گشته اولین اطلاعات را در راه توسعه صادرات به کشور مزبور فراهم می‌نماید: روند کاهش یا افزایش تولید یک کالا در یک کشور می‌تواند به پیش‌بینی روابط بازرگانی آتی با آن کمک نماید.

آگاهی از تولیدات مازاد بر مصرف یک کشور فقط به این معنی نیست که از صادرات همان نوع کالا به کشور مزبور اجتناب شود، بلکه در اقتصاد بازرگانی پیشرفته کنونی می‌تواند دریچه‌ای گشوده بر همکاری‌های صادراتی، تشکیل

کلی سیاست‌های وارداتی و در جوار آن اصول و احساسات سیاسی مردم آفریقای جنوبی و حتی تأثیری که - به‌ویژه در صادرات مجدد - بر کشورهای همجوار آن می‌گذارد، یا روابط سیاسی آن کشور با سایر کشورها (از جمله آمریکا و اسرائیل غاصب) و موضوعات دیگری در این مقوله آشکار می‌گردد.

۵- راهنمای بازار واردات

امکانات تجهیزاتی صادرات به آفریقای جنوبی، یعنی بافت و راهنمای عملی بازار وارداتی آن کشور با توجه به خدمات بازرگانی و به‌طور کلی هر عاملی که در این امر مدددهنده باشد، نظیر زبان یا زبان‌های رسمی، زبان تجاری، شیوه‌های ابزار و وسایل مبادلاتی (ارزهای معتبر و متداول نحوه‌های مبادله، حجم و وزن کالا، و...) بازارهای خاص هر کالا یا هر خدمت در هر بخش از کشور، واردکنندگان عمده و حقوقی و اعتبار آنان، مبادی و مراجع توزیع کالا در داخل کشور، روش‌های متفاوت ایجاد ارتباط و کسب اطلاعات، مراکز و منابع اطلاعاتی (منابع مکتوب، مؤسسات دولتی و غیردولتی بازرگانی نظیر اتاق‌های بازرگانی و...) مطرح می‌شوند که نه‌تنها در بخش بازاریابی، بلکه به‌عنوان اطلاعاتی ضروری - به‌ویژه در بخش خدمات بازرگانی - در هر یک از بخش‌های راهنمای توسعه صادرات ایران به آفریقای جنوبی ضرورت می‌یابند.

به این ترتیب اولین بحثی که مطرح می‌شود، شناخت اجمالی صادرات گذشته و حال ایران به کشور آفریقای جنوبی است.

صادرات ایران به آفریقای جنوبی

صرف‌نظر از تراز بازرگانی، اصولاً حجم بازرگانی ایران با آفریقای جنوبی (به دلایل اصولی و سیاسی) در سال‌های اخیر به‌شدت و به‌ضرر ایران، سقوطی عظیم داشته است و این سقوط بیش از هر چیز به صادرات ایران به آن کشور مربوط می‌شود.

کاهش سهم ایران در بازار واردات نفتی آفریقای جنوبی از حدود ۹۰ تا ۹۵ درصد به بین ۵ تا ۱۰ درصد، با توجه به ارتباط بی‌چون و چرای بازار نفت با سایر بازارهای صادراتی - وارداتی، نه‌تنها شاهد تنزل مبادلات، بلکه حاکی از سقوط عظیم و از دست دادن میلیارد‌ها دلار درآمد ارزی است. طی این کاهش، کشورهایایی (که غالباً و هر یک به نحوی خصم انقلاب اسلامی شمرده شده‌اند)، مانند مصر، عربستان سعودی، یمن،

اگر روزی آهن و چدن و فولاد بیشترین کالاهای صادراتی آفریقای جنوبی به ایران بوده، امروز ایران در برخی از همان اقلام، خود صادرکننده شده است. اگر روزی پوست و چرم خام جزء صادرات آفریقای جنوبی بوده است، امروز بیشتر آنها را به‌صورت تبدیل‌شده به کفش و کیف صادر می‌کند و... در مقابل، صادرات سنتی ایران به آفریقای جنوبی نیز می‌تواند و می‌بایست دچار تغییر و تحولاتی مثبت شده باشند. مثلاً صادرات صنعتی به صرف پرستیژی که برای ایران می‌آورند، نمی‌توانند مفیدترین صادرات قلمداد گردند، چرا که صدور یک واحد کالای سنتی (قالی ابریشمی نفیس) چه بسا بتواند نافع‌تر از محموله عظیمی از کالاهای صنعتی (مثلاً پلاستیکی) واقع شود.

۳- ساختار صادراتی ممکن

احتمال صدور کالاهای ایرانی بیشتر و متعددتر می‌تواند از طریق تطبیق فهرست امکانات صادراتی ایران و کالاهای وارداتی آفریقای جنوبی مورد مطالعه قرار گیرد. برای چنین اقدام مهمی لازم است حداقل فهرست نسبتاً مفصل واردات سنتی آفریقای جنوبی ذکر شده به صادرکنندگان ایرانی معرفی گردند.

در اینجا بحث عوامل ثالث، یعنی صادرکنندگان کنونی آن کالاها به کشور مورد مطالعه و امکان و قدرت و چگونگی رقابت با آنها مطرح می‌گردد.

۴- ساختار صادراتی محتمل

احتمالات صادرات کالاها به آفریقای جنوبی بحثی کاملاً تحقیقاتی - بازاریابی است، و با مطالعه‌ای اجمالی از اوضاع اقتصاد مصرف و به‌ویژه مشخصات مربوط به قدرت خرید (درآمد ملی کشور، درآمد سرانه، میزان بدهکاری جهانی و بدهکاری‌های معوقه، قیمت مصرف‌کننده، اشتغال و...) جمعیت (تعداد کل، گروه‌های جنسی، سنی و به‌ویژه شغلی و شهری و روستایی به‌عنوان اقشار مصرف‌کننده) مسایل گروهی - اجتماعی (نظیر اعتصابات کارگری و برخوردهای نژادی و تعداد مهاجران خارجی و...) «شیوه زندگی» محض راهبرد به شناخت دقیق‌تر و علمی «الگوی مصرف» (با توجه به مذهب، اعتقاد عملی به آن، آداب و رسوم و سنن و...) به‌ویژه تأثیری که اوضاع و احوال جغرافیایی (میزان گرما و سرما، خشکی و رطوبت، خشکسالی و...) می‌پذیرد، قوانین و مقررات و به‌طور

صحیح است که ایران در صدور ماشین‌های عمقیاب و حفار متحرک به آفریقای جنوبی به احتمال زیاد و در واقع، برخی از این کالاها را پس از وارد ساختن از همان کشور، به محل مبدأ عودت داده است. اما نظری به کالاهای صادراتی پس از انقلاب نشان می‌دهد که صدور برخی از کالاهای سنتی ایران نظیر گوگرد، سقز و ظروف و اشیاء سرامیکی کاملاً متوقف گشته‌اند، به علاوه نسبت افزایش صادرات فرش به آن کشور در مقایسه با نسبت افزایش صادرات جهانی فرش، ناچیز است.

عمان، امارات متحده عربی و... با صدور نفت به آن کشور بیشترین بهره‌ها را برده‌اند. کاهش صادرات غیرنفتی ایران به آفریقای جنوبی نه تنها موازی بودن آن با کاهش صادرات نفتی را نشان می‌دهد، بلکه بیانگر وضعی است که به دلیل تعدد و تحول بسیار بیشتر کالاهای صادراتی غیرنفتی، در برخی از موارد جبران‌ناپذیر می‌نماید. توسعه صادرات به آفریقای جنوبی می‌تواند با ترمیم صادرات سنتی کالاهای غیرنفتی ایران به آن کشور شروع شود.

جدول ۳۳: کالاهای صادراتی ایران به آفریقای جنوبی سال ۱۳۵۷

نام کالا	وزن به کیلوگرم	ارزش به ریال
ماشین‌های عمقیاب و حفار متحرک	۱،۵۵۲،۲۲۶	۴۷۵،۹۵۶،۰۶۶
گوگرد از هر نوع به استثنای کل گوگرد	۵۰،۰۰۰،۰۰۰	۱۵۸،۸۵۰،۰۰۰
قالی و قالیچه گره خورده از سایر	۱۵۲۰	۴،۱۵۵،۵۳۸
سقز	۷۰۰۰	۱،۲۸۴،۰۱۰
ظروف و اشیاء خانه یا آرایش سرامیک	۶۵۱	۸۵،۸۴۴

جدول ۳۴: کالاهای صادراتی ایران به آفریقای جنوبی سال ۱۳۷۱

نام کالا	وزن به کیلوگرم	ارزش به ریال
پرتقال	۳۰۲،۷۵۰	۴،۲۴۹،۷۰۰
	۱۰۰	۷۴۰۰۰

شعبه‌شناسی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

آمار بازرگانی خارجی ایران در سال ۱۳۷۳، حاکی از تعدد و افزایش نسبی کالاهای صادراتی غیرنفتی ایران به آن کشور و تا حدودی نه چندان قابل توجه، تغییر و تحول در نوع این کالاهای صادراتی است.

در سال ۱۳۷۲ تقریباً فقط یک کالا به عنوان صادرات غیرنفتی ایران به آفریقای جنوبی ثبت و منتشر شده است: قالی و قالیچه گرهِ خورده از پشم یا کرک به وزن ۷۷ کیلو به ارزش ۱۲۳،۳۴۸،۸۴۸ ریال.

جدول ۳۵: کالاهای صادراتی ایران به آفریقای جنوبی در ده ماهه اول سال ۱۳۷۳

تعارف	نام کالا	وزن به کیلوگرم	ارزش به ریال	ارزش به دلار
ب.۹۱۰	زعفران و ادویه مشابه آن	۸۰	۵۱،۷۷۸،۱۶۰	۸،۸۸۴،۴۹۰
ح.۳۹۰۷	اشیاء پلاستیکی یکبار مصرف، بسته بندی و...	۵۹۴۹۹	۱۷۴،۷۷۸،۶۹۵	۹۹،۸۷۴
۴۴۲۷	قاب و جعبه خاتم و مشابه آن	۱۶	۲۸۷،۰۰۰	۱۶۴
الف.۵۸۰۱	قالی و قالیچه گرهِ خورده	۲۹۲۰۰	۲،۲۶۳،۲۱۳،۷۰۰	۱،۲۹۳،۲۶۵
الف.۵۸۰۲	کلیم پشمی	۲۹۱۸	۵۴،۲۲۴،۲۵۰	۳۰،۹۸۵
الف.۵۸۰۲	کلیم الیافی	۵۷۰۵	۵۰،۱۹۵،۲۵۰	۲۸،۶۸۳
الف.۵۸۰۲	کلیم ابریشمی	۲۲۶	۲۱،۰۸۴،۰۰۰	۱۲،۰۴۸
الف.۵۸۰۶	برچسب منسوج و مشابه آن	۱۹۱	۱،۳۳۷،۰۰۰	۷۶۴
ج.۲۰۲	رومیزی از الیاف	۲۱۸۹	۵۹،۶۲۴،۲۵۰	۳۴،۰۷۱
د.۶۲۰۲	حوله دستشویی و مشابه آن	۲۸	۸۴۰،۰۰۰	۴۸۰
ب.۸۷۰۲	اتومبیل سواری	۱۱،۴۰۰	۹۰،۳۰۰،۰۰۰	۵۱،۶۰۰

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران، سالنامه آمار بازرگانی خارجی، ۱۳۷۳، جلد اول

مأخذ:

1. FAO Yearbook annuaire Production Vol. 45, 1991, Rome FAO 1992.

2. UN, 1989, International Trade Statistics Yearbook New York, 1991.

3. Europe Yearbook, a World Survey 1993, Europe Publications London, pp. 2567-2591.

4. E.I.U. South Africa, 1st Quarter, 1995.

5. Iran Export.

۶- گمرک ایران، آمار بازرگانی خارجی جمهوری اسلامی ایران، سالنامه‌های ۱۳۳۷-۱۳۷۳ تهران: گمرک ایران، ۱۳۳۸-۷۴.

۱- چمنکار، احمد. آفریقای جنوبی، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۷۳.

۲- واشقانی فراهانی، رمضانعلی و مسعود بلفانی. امکانات گسترش روابط بازرگانی با آفریقا در مجموعه مقالات سمینار آفریقا، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۳۷۲.

۳- بلفانی، مسعود. راهنمای بازرگانی در آفریقای جنوبی در مطالعات آفریقا، شماره ۱، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و روابط بین‌المللی، تابستان ۱۳۷۳.

۴- وزارت امور خارجه، اداره ششم سیاسی، آفریقای جنوبی، تهران، ۱۳۶۲.

۵- مرکز توسعه صادرات ایران، آفریقای جنوبی: راهنمای بازرگانی تهران، خرداد ۱۳۵۰.

نشریات ادواری